

---

*С.А.Лозниця,
кандидат філософських наук,
науковий співробітник відділу філософії
культури, етики та естетики Інституту
філософії імені Г.С.Сковороди НАН України*

УКРАЇНА ТА ЄВРОПА: ВЗАЄМОВПЛИВИ КУЛЬТУР В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

Минули часи, коли до культури як суспільного явища ставилися як до чогось допоміжного для того чи іншого суспільства, держави чи нації. Коли більш значущою здавалася, скажімо, економіка, яка б мала гарантувати відповідний рівень життя. Втім, жодним чином їх не можна протиставляти. Адже культура продукує ту чи іншу ідеологію, а ідеологія займається продукуванням так званої нової культури, яка може опановувати переконання громадян. При цьому зазначимо, що культурні подібності чи розбіжності можуть ставати тим «яблуком розбрату», яке стає зручним елементом як для пошуку нашої єдності, так і маніпулятивним знаряддям для розбрату. Пошуки Україною своєї культурної ідентичності для одних може стати ностальгією за минулим, а для інших – знайти власний шлях самотності, шлях до Європи.

Мета цього дослідження – ґрунтуючись на історичних фактах, проаналізувати поступ нашої культури, яку насмілимося визнати культурою європейською, й показати, що українська культура не тільки переймала ті чи інші культурні напрямки, властиві Європі, а й привносила щось своє до інших культур. Щоправда, більшою мірою вплив нашої культури на інші країни стосується країн пограниччя з Україною, а ще більшою мірою це стосується Росії, яка свого часу чимало почерпнула від української культури.

Окремим питанням постає окреслення термінології, що ми вкладаємо у поняття «європейська культура» та «українська культура». У «Хартії європейської ідентичності», крім таких об'єднувальних ознак, як «спільність життєвого простору, в якому розвивається європейське громадянство», йдеться про наявність спільних цінностей, «що беруть початок у класичній старовині, християнстві,

Ренесансі та Просвітництві» [Цит. за: 13, 57]. Інакше кажучи, європейська культура постає як низка культурно-історичних періодів – Античність, Середньовіччя, Відродження, Новий та Новітній час, і, відповідно, – у нашому дослідженні звертається увага на те, яким чином уможливилось засвоєння національними культурами домінуючих цінностей цих періодів, а також здійснено спробу дослідити, який внесок зробила українська культура в культуру європейську. Початок відліку української культури розпочнемо від часу Київської Русі, чи, радше, від часу прийняття християнства Володимиром, що сприятливо вплинуло на долучення до цінностей, які згодом почали називатися «європейськими».

Так, розмірковуючи над цивілізаційним вектором України, історик і політолог Іван Лисяк-Рудницький зазначає, що у формулі «Україна між Сходом та Заходом» поняття «Захід» стосується Європи в цілому. Україна «західна», оскільки вона становить органічну складову частину європейської спільноти. І тут, – уточнює він, – не йдеться про простий факт фізичної географії. Для історика Європа – це щось більше, ніж великий півострів євразійського суходолу; вона – сім'я народів, які, зважаючи на політичну роз'єднаність та часті жорстокі антагонізми в минулому, поділяють спільну культурну і суспільну спадщину» [6, 512]. Європейський характер України, – пояснює Лисяк-Рудницький, – скріплювався завдяки впливам і контактам з іншими європейськими країнами. Так, з часу Київської держави існували взаємовідносини між Україною й Францією та Англією, їх можна простежити в усі інші епохи української історії; але вони завжди залишалися радше спорадичними. Коли сучасні українці говорять про «Західну Європу», вони насправді звично мають на думці простір, що більш відомий під іменем Центральної Європи, себто землі з німецькомовним населенням, від Північного моря до наддунайської долини. Німцям судилося репрезентувати, – добре або зле, – «Захід» в очах українського народу, – зауважує дослідник [6, 512–513].

Ще тіснішими, зазначає автор, були зв'язки з країнами, що розташовані на схід від німецької етнічної території, що для них у науковій літературі виковано термін «Середньо-Східна Європа» (Ostmittel-Europa, East Central Europe): Чехія, Угорщина, Польща, – особливо остання. Крім цього, треба згадати про балтійські й скандинавські обшири (Литву, що з нею Україна впродовж двох століть,

від половини XIV до половини XVI, перебувала у прямому політичному зв'язку, та Швеція, звідки вийшов стимул до створення Київської держави [6, 513].

Як зазначає Орест Субтельний, найголовнішим досягненням Володимира було, без сумніву, впровадження на його неозорих землях християнства. Розуміючи, що Київська Русь уже пережила свою традиційну анімістичну язичницьку релігію, він став замислюватися над тим, щоб знайти більш витончені способи вираження духовних, соціальних та політичних прагнень суспільства. Якщо провести аналогію із сучасністю, він потрапив у становище глави однієї з держав «третього світу», що прагне прискорити модернізацію своєї країни й, відтак, змушений вибрати якусь одну з двох провідних ідеологій найбільш розвинутих суспільств світу – капіталізм чи соціалізм. Для Володимира цими двома високорозвинутими системами віри, які потрапили до поля його зору, були християнство та іслам, тобто релігії тих країн, з якими Русь мала й намагалася утримати якнайтісніші торговельні та політичні відносини [12, 42]. «Завдяки епохальному вибору Володимира Русь стала пов'язаною з християнським Заходом, а не з ісламським Сходом. Цей зв'язок зумовив її небачений історичний, суспільний і культурний розвиток» [12, 43], – твердить Субтельний.

На значущості цієї події – прийнятті християнства Володимиром –наголошує також і Іван Лисяк-Рудницький: «Пересадження багатой грецько-візантійської культури, – почасти запозиченої прямо з Царгороду, а почасти присвоєної в її болгарській версії, – на сприйнятливий ґрунт молодій слов'янській країні дало спонуку до швидкого культурного розквіту Київської Русі, чим вона себе прирівняла до відносно найбільш розвинутих частин тогочасної Європи» [6, 518–519].

Михайло Грушевський зазначає, що [після прийняття хрещення кн. Володимиром – *С.Л.*] «земля» стала християнською, і так поряд із зв'язками політичними виникли зв'язки культурні [4, 80]. Раніше був значний вплив східного, персько-арабського мистецтва, а тепер над ними бере гору культура та мистецтво візантійське, пов'язане з новою державною вірою, – продовжує дослідник. Нова «русько-візантійська» культура опановує на довгі віки наші і всі взагалі східноєвропейські землі, що належали до Київської держави [4, 81].

Прийняття християнства від Візантії позначилося, зокрема, і

на можливості ознайомлення з писемними пам'ятками. З-поміж них можна згадати, що у Київській Русі ще в 1371 р. були перекладені слов'янською мовою афонським ченцем Ісайєю твори Псевдо-Діонісія Ареопажита, зазначає Ада Бичко. Ареопажитичні твори, – продовжує дослідниця, широко використовувалися у творчості українських *полемістів* XVI–XVII ст., що були тісно пов'язані з діяльністю так званих братств, які виникають у XVI–XVII ст. в багатьох містах України та Білорусії [2, 239]. Крім того, за часів Київської Русі в нашій інтелектуальній традиції з'являється перша згадка про Арістотеля (міститься у «Посланні пресвітеру Хомі» Київського митрополита Клима Смолятича). Про це йдеться у дослідженні Марії Кашуби [5, 195]. Рецепції арістотелізму можна спостерігати у гуманістичній традиції, що, зокрема, позначилося на появі раціоналізму. Рецепції арістотелізму, зауважує Кашуба, поволі заступають неоплатонізм, який був одним із найістотніших джерел містики та ірраціоналізму. Високо підносячи розум людини, його здатність до пізнання природи речей, арістотелізм, по суті, підривав підвалини містицизму [5, 194].

Вплив Візантії позначився, зокрема, і на типі будівництва, що був властивий за часів Київської Русі. Як стверджує Володимир Січинський – учений, архітектор, графік, маляр, історик мистецтва, – безсумнівим є те, що в X–XI ст. у нас переважали зразки візантійського будівництва, так званої середньої доби розвитку візантійського мистецтва [11, 242]. Так, із цивільного будівництва старокнязівської доби, зазначає дослідник, маємо лише історичні звістки про замки та міські мури в Києві, Вишгороді, Володимирі-Волинському, Галичі, Холмі; залишилися невеликі рештки Золотої брами у Києві (близько 1037 р.), дві квадратні вежі поблизу Холма – Білавів і Столпненська (XII ст.) та округла вежа коло Камінця на Берейстейщині (1270–1288). Розвиток архітектурного мистецтва в Україні X–XIII сторіччя мав великий вплив на сусідні краї; зокрема, як зауважує В. Січинський, українська архітектура впливала на мистецтво Польщі, Новгороду, Володимиро-Суздальського князівства та Білорусі [11, 244].

На спільному поступі культур – української та європейської наголошує й український історик мистецтва та політичний діяч Дмитро Антонович, звертаючи увагу на те, що, починаючи з X ст., історичний процес розвою українського мистецтва відбувався у тих самих межах, як і скрізь у центральній та західній Європі:

«Український народ живе спільним життям з Європою, і в Україні мистецька творчість постійно розвивається в тих самих загальних формах, що і в Європі, але разом з тим, у деталях у такій мірі просякає характером української індивідуальності, що перестає бути європейським мистецтвом в Україні, але стає українським мистецтвом європейського народу» [1, 238].

Отже, за часів Київської Русі можна було спостерігати вплив візантійської культури, який, крім прийняття християнства Володимиром, знаходив свій вияв як у мистецьких напрямках, зокрема в архітектурному мистецтві, так і в ознайомленні з платонівською та аристотелівською традиціями, кожна з яких зробила свій внесок у формування української культури. Водночас українська культура цих часів мала вплив і на сусідні держави (В. Січинський).

Взаємовплив західної та української культур можна спостерігати і за доби Відродження, який став наступним етапом після Київської Русі. Це міркування обстоює й В. Січинський: «Другою після княжих часів добою розвитку українського мистецтва, його золотим віком треба вважати XVII – XVIII ст. – часи, коли українське козацтво в боротьбі зі своїми сусідами виборює фактичну незалежність України – вдруге після Княжої доби. Живучи спільним мистецьким життям із Західною Європою, Україна й на цей раз переймає новий напрям у мистецтві цілої Європи – *стиль бароко* [...]». Хоч зразки бароко приходили до нас із Західної Європи, головню з Італії й Німеччини, власною творчістю українського народу, що відтепер був пробуджений до нового вільного життя, бароковий стиль прибирає своєрідних та оригінальних форм, що має у світовій літературі заслужену назву осібного українського або «козацького» бароко» [11, 248].

Інший дослідник – британський політолог Ендрю Вілсон – найбільш прикметні ознаки впливу барокової культури вбачає в архітектурі. Новий стиль руського, або ж «козацького», бароко залишив свої найпереконливіші ознаки в архітектурі, зауважує дослідник. Хоча декоративні химерні прикраси, типові для західноєвропейського бароко, в Україні стали стриманішими, оскільки місцевий стиль мав простіші форми, стриманіші орнаменти пом'якшувалися традиційними натуралістичними образами, проте самі масштаби тодішнього церковного будівництва, особливо за гетьманства Мазепи, є свідченням важливості цього культурного проекту [3, 118].

Український літературознавець Дмитро Наливайко зазначає, що добу бароко небезпідставно вважають переломною в історії українсько-європейських культурних відносин: «Саме під цю пору активізуються процеси зближення нашої культури з культурою «латинської Європи», її входження в той культурний контекст, що поступово перетворювався на загальноєвропейський. Бароко стало першим спільним «великим стилем» усього континенту, яким не були ані готика, ані ренесанс. Ренесанс розквітнув у «латинській», тобто католицькій, Європі й лише спорадично втілювався у православно-слов'янському регіоні, передусім, в Україні» [7, 13]. Загалом, продовжує дослідник, в добу бароко діапазон міжнаціональних зв'язків української культури різко розширюється, а водночас змінюється їхня орієнтованість, зміст та інтенційність. Як і раніше, українська духовна культура належить до православно-слов'янської спільноти, але дедалі більшої ваги набувають у ній відносини з польською та західноєвропейськими культурами [7, 13–14].

Розмірковуючи над впливом української та російської культур, а саме барокової культури, зазначимо, що Росія спершу відкидала стиль бароко як занепадницький, як шлях до покатоличення. Його запізніле прийняття у XVIII ст. тісно пов'язане, як зазначає Е. Вілсон, із «вестернізаційною» програмою держави [3, 119].

В. Січинський схожість стилів – українського й російського – пов'язує з високою технікою українських майстрів і тим значним впливом, який справляли українські майстри: «Велика мистецька культура української архітектури доби бароко, зокрема, висока техніка українських майстрів, спричинилися до того, що впливи української архітектури сягали далеко за межі України. Спеціально на Московщині чимало будов постало за українськими зразками, що дало привід деяким російським мистецьким критикам та історикам говорити про «спорідненість» українського мистецтва з московським» [11, 250].

Звернімо увагу на ще один напрям у культурі бароко – літературу. Так, Дмитро Чижевський у своєму нарисі «Літературний український барок» зазначає, що до недавніх часів термін «барок» вживався для зазначення лише з'явищ образотворчих мистецтв: архітектури, малярства, скульптури. Поезія (а значною мірою і музика) тих самих часів були значною мірою широкому загалу майже незнані [14, 37].

Досліджуючи особливості української барокової поезії, український філолог Леонід Ушкалов зазначає, що на відміну від барокової поезії Іспанії, Англії чи Франції, де основною метафорою, що окреслювала єство дочасного людського життя, був образ «*світ як театр*» («*theatrum mundi*»), українська поезія XVII–XVIII століть так само, як і тогочасна польська поезія, найчастіше послуговується образом *мандрівки*, щонайперше *морської*. Звісно, метафору «*theatrum mundi*» можна надібати у творах наших поетів, починаючи від «Ляменту» Мелентія Смотрицького й закінчуючи латиномовними віршами Григорія Сковороди та Василя Довговича, втім, тут вона перебуває на маргінесах. Тим часом улюбленим образом нашої барокової поезії постає «море світу». Про це «море» – «велике», «бурхливе», «страшне», «злостиве», «небезпечне», «широке», «многом'ятежне» – у тій чи іншій стратегії пишуть Даміан Наливайко, Кирило Ставровецький, Віталій Дубенський, Лазар Баранович, Стефан Яворський, Іван Максимович, Григорій Сковорода та інші [15, 281].

Осмислюючи значення та вплив української барокової культури, Д. Наливайко зазначає: «Насамкінець слід завважити, що під добу бароко українська культура відігравала неабияку роль у системі культури загальноєвропейської. Серед країн православно-слов'янського кола бароко найраніше почало розвиватися саме в Україні й тут-таки досягло свого вищого злету. Тогочасний Київ був найвизначнішим центром цієї культури в регіоні, йому належала також важлива роль посередника в міжнаціональних культурних взаєминах. Європейські культурні впливи, які приходили сюди, зазнавали тут адаптації і, будучи значною мірою трансформовані відповідно до потреб і традицій православно-слов'янської спільноти, поширювалися далі – на північ і південний схід, у Білорусь та Росію, а також на південний захід, у Молдавію та Валахію, Сербію та Болгарію» [7, 18].

Отже, за доби Відродження європейська та українська культури теж зазнавали взаємовпливів; можливо, найвиразніше цей вплив можна простежити у культурі бароко.

Ендрю Вілсон сприйнятливість українців до різноманітних культурних впливів пояснює сприятливим географічним положенням: «завдяки географічному чиннику Україна зазнала глибокого впливу великих європейських потрясінь – Ренесансу, Реформації та Контрреформації, але вплив Просвітництва XVIII століття, тобто

вже після Переяслава (Переяславської Ради. – *С.Л.*), виявився значно слабшим» [3, 120–121].

Окремим питанням щодо взаємовпливів культур європейської та української постає здобуття окремими вихідцями з України вищої освіти за кордоном. Так, український культурний діяч і священник Іван Огієнко (митрополит Іларіон) зазначає, що наші громадяни їздили навчатися до закордонних університетів ще в XVI ст., а в XVII ст. це стало справою звичною. Українці навчалися в університетах Падуанському, Лондонському, Лейденському [Нідерланди. – *С.Л.*], особливо в Геттінгенському [Німеччина. – *С.Л.*], Паризькому, Празькому; навчалися в Гданську, Кенігсбергу, в Римі та інших містах. «Тому, – пише Огієнко, – не дивно, що форми західної культури та літератури так легко переносилися до нас в Україну; і в той час почало з'являтися багато перекладів із західних мов на нашу, – це були світські перекази, лицарські романи, новели, вірші, драматичні твори і т.ін., і все це потім передавали до Москви» [Цит. за: 8, 35–36].

У XVII ст. засновується Києво-Могилянська академія, в якій здобували освіту вихідці не лише з України, а й з країн ближнього зарубіжжя. Іван Огієнко звертає увагу на те, що в Академії навчалися: серби, болгари, румуни, а також дехто з Москви [8, 52]. Зокрема, у Києві навчався М. Ломоносов [8, 53]. Так, в Академії було студентів з-за кордону: в 1736 році – 127, у 1737 – 122, а в 1790 вже 47 [8, 53].

Важливим також є культурний обмін, який здійснювався через переклади літератури, що надавало змогу українцям бути обізнаними з творами закордонних діячів. «*Переклади* західної літератури надходять до Москви в XVI та XVII ст.ст. або з України, або робили їх українці», – цитує професора О. Архангельського Іван Огієнко [8, 83–84].

Одним з важливих аспектів впливу української культури на російську були українські книги, які, за І. Огієнком, поширювалися в тогочасній Росії. Це, як він зазначає, книжки до читання, книжки церковні, шкільні підручники, наукові твори теж надходили в Москву з України [8, 71–72]. «Малоросійські книги, – цитує І. Огієнко історика літератури, археографа, палеографа професора Іллю Шляпкіна, – мали широке розповсюдження не тільки в Західній, але і в Московській Русі. З цієї причини Інокентій Гізель навіть клопотався аби скасували мито на нашу книжку в Москві» [Цит. за: 8, 72].

Такий взаємовплив української та європейської культур та «злет» української культури тривав за порівняно сприятливих політичних обставин. Коли Патріархом у Москві став Іоаким (1673–1690), як пише Огієнко, він «виступив люто проти українців». Він бачив, як вся Росія зачитувалася українськими книгами і почав лякатися, аби від тих книг не пішло якоїсь ересі... І патріарх настояв, щоб на соборі 1690 року осудили багато українських книжок, ніби боронячи народ православний «оть прелести латынскія, еже кievскія новыя книги утврждають». На соборі 1690 року були осуджені книги С. Полоцького, П. Могили, К. Ставровецького, І. Галятовського, Л. Барановича, А. Радивиловського та інших» [8, 139–141].

Крім того, можна ще згадати «реформи» Катерини II. Як зазначає І. Огієнко, «цариця Катерина (1762–1796) повела рішучу русифікацію і всіма силами пильнувала, щоб зруйнувати старожитні українські вольності... Катерина намагалася зрівняти Україну із всією Росією, провести нівелювання у всьому українському житті; вона пильнувала вирвати з українців «развратное мнѣніе, по коему поставлють себя народомъ отъ здѣшняго совѣмъ отличнымъ»» [8, 163].

Ще одним нищівним ударом по українській культурі був Валуєвський циркуляр, виданий 20 червня 1863 року. Так, у Валуєвському указі зазначається, що: «большинство Малороссоевъ сами весьма основательно доказываютъ, что никакого *малороссійскаго языка не было, нѣтъ и быть не можетъ*, и что нар поставлють чье ихъ, употребляемое простонародьемъ, есть тотъ же русскій языкъ, только испорченный вліяніемъ на него Польши...» [8, 211].

Крім того, існував ще один таємний, ніколи не оголошений, самим царем Олександром II підписаний у травні 1876 р. (у м. Бад Емс, Німеччина) «Емський указ», який Мирослав Семчишин, називає «вершиною усіх протиукраїнських заходів царату». Після Валуєвського циркуляру з 1863 року, зазначає дослідник, це був черговий важкий удар по українській мові-літературі-культурі. Історичним передвісником обох указів була заборона ще у 1720 р. друкувати церковні книги українською мовою, а в 1769 р. українські букварі для дітей та наказано відбирати ті букварі, що вже були в ужитку [10, 281–282].

Незважаючи на ці та інші спроби вплинути на можливість розвитку української культури, наприкінці XIX ст., як зазначає Олексій Роготченко, активізувалося українське національне відродження, яке в 20-ті роки минулого століття супроводжувалось активним

творчим життям і вагомими здобутками в усіх галузях художньої культури: «Українське образотворче мистецтво продовжувало відчувати себе частиною європейського художнього процесу. Була створена мережа вищої мистецької освіти, де в системах викладання застосовувались найновіші сучасні принципи і методи навчання. Подекуди українське мистецтво досягло світових вершин (модерністські пошуки і знахідки О.Архипенка, І.Кавалерідзе, К.Малевича, Д.Бурлюка, В.Єрмілова). Яскравим національним явищем став бойчукізм» [9, 544].

Так, у перші два десятиліття ХХ ст. в Україні стався справжній вибух мистецьких талантів, читаємо у праці Ендрю Вілсона. Чимало митців, що їх зазвичай вважають «російськими», насправді прийшли з України, зауважує далі автор, Кандинський виріс в Одесі й надихався фольклорними мотивами та традиційними яскравими кольорами українського народного мистецтва. Малевич народився в Києві й неначе «наново відкрив» для себе власні українські корені, повернувшись до міста у 1926 р. Футурист Бурлюк походив із Сум. А багато митців не просто походили з України, а й були відверто українськими за стилем та ментальністю. Найпомітнішими тут видаються «модерністи» з групи «Молода Муза», заснованої у 1906 р. Олександр Мурашко (1875–1919), Федір Кричевський (1879–1947), Всеволод Максимович (1894–1918) засвоювали й адаптували європейські мистецькі течії в прагненні подолати українську провінційну муругість. Усіх їх, зазначає Вілсон, вирізняли як обстоювання самодостатності митця, так і використання місцевої культури як джерела натхнення [3, 221–222].

Втім, період піднесення української культури тривав порівняно недовго, оскільки із входом України до складу СРСР українська культура опинилася під тиском загальної політики, здійснюваної Радянським Союзом.

Так, 30 серпня 1934 р. на Першому всесоюзному з'їзді радянських письменників головним державним художнім методом було проголошено соціалістичний реалізм. Як ідеться у дослідженні О. Роготченка, цей день в історії можна вважати знаковим. Майже на 60 років запанувала тоталітарна доба [Цит. за: 9, 65]. Далі у дослідженні звертається увага на прикметні ознаки, властиві цьому періоду – культ вождів, втручання каральних та партійних органів у культуру та беззаперечне однострумство у вирішенні та висвітленні

будь-яких мистецьких проблем. З'їзд не лише виголосив, а й сформував нову художню ідеологію, стосовно застосування методу якої ніяких сумнівів уже не залишалось [Цит. за: 9, 65–66].

Запровадження соцреалізму, утвердженого I з'їздом радянських письменників у 1934 р. як офіційного творчого методу, знищувало всі інші мистецькі напрямки, зазначає Олексій Роготченко. Тоталітаризм сформував інше мистецтво, зробивши його керованим та повністю залежним від партійного замовлення та політики. Митець у своїй творчості повинен був підтримувати міф про безконкурентність мистецького середовища в Україні та виняткове значення політики партії, демонструвати свою повну згоду з нею. Особливо небажаними на українському ґрунті ставали прояви національної своєрідності свого мистецтва, що розглядалось як «український буржуазний націоналізм» та «безродний космополітизм» [9, 544–545].

Входження України до складу Радянського Союзу знову пригальмувало і почати й унеможливило взаємозв'язки української та європейської культур.

Розпад СРСР та ухвалення значущих і доленосних для України документів – Декларації про державний суверенітет України (16 липня 1990 року), Акту про проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) та проведення Всеукраїнського референдуму (1 грудня 1991 року), який підтвердив рішення Верховної Ради УРСР від 24 серпня щодо проголошення незалежності України, дало, з одного боку, велику надію для України торувати надалі свій шлях як незалежна країна, яка сама обирає ті напрямки, за якими мають відбуватися ті чи інші зміни, у тому числі й у царині культури. А з іншого боку, – перед нами постала велика відповідальність, яка виявляється, зокрема, у тому, як зуміти не повторити наших помилок історії і скористатися унікальним історичним шансом – будувати власну державу і розвивати власну культуру.

Отже, позначивши європейську ідентичність як культурну приналежність (тобто як приналежність до європейської культури) і дослідивши українську культуру на предмет приналежності до культури європейської, можна зробити висновок – Україну ще з часів Київської Русі можна вважати приналежною до ширшого загалу – культури європейської, а зважаючи на мандрівки, торговельні зв'язки й, зрештою, навчання й культурні обміни, Україна привносила і

свій внесок до інших культур – насамперед, російської та деякою мірою до країн так званого ближнього зарубіжжя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Д. Українське мистецтво// Українська культура. – К. : Либідь, 1993. – С. 237–240.
2. Бичко А.К. Українська філософія. Докласична доба // Філософія. Курс лекцій / Бичко І.В., Табачковський В.Г., Горак Г.І. та ін. – 2-е вид. – К. : Либідь, 1994. – С. 219–245.
3. Вілсон Е. Українці: несподівана нація. – К.: Видавництво «К.І.С.», 2004. – 552 с.
4. Грушевський М. Ілюстрована історія України: репринтне відтворення видання 1913 року. – К., 1990. – 526 с.
5. Кашуба М. Філософське підгрунтя українського бароко// Українське бароко. – Т. 1. – Видавництво «Акта», 2004. – С. 175–215.
6. Лисяк-Рудницький І. Україна між Сходом і Заходом // Історія філософії України. Хрестоматія / упор. М.Ф. Тарасенко, М.Ю. Русин, А.К. Бичко та ін. – К. : Либідь, 1993. – С. 511–520.
7. Наливайко Д. Феномен українського бароко: типологія і специфіка // Українське бароко. – Т. 1. – Видавництво «Акта», 2004. – С. 7–19.
8. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культурного життя українського народу. – К. : Видавництво книгарні Є. Череповського, 1918. – 272 с. (репринтне відтворення. – К. : Абрис, 1991).
9. Роготчєнко О.О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм / Інститут проблем сучасного мистецтва Академії мистецтв України. – К. : ФЕНІКС, 2007. – 608 с.
10. Семчишин М. Тисяча років української культури: історичний огляд культурного процесу. – К. : «Фенікс», 1993. – 550 с.
11. Січинський В. Українська архітектура // Українська культура. – К. : Либідь, 1993. – С. 241–273.
12. Субтельний О. Україна: історія. – К. : Либідь, 1992. – 512 с.
13. Тихомирова С.Б. Формування європейської ідентичності як чинник європейської інтеграції // Наукові записки НаУКМА, 2005. – Том 45. Політичні науки. – С. 56–60.
http://elib.ukma.edu.ua/NZ/NZV45_2005_polityk/10_tykhomyrova_yeb.pdf
14. Чижєвський Д. Український літературний барок: нариси. – Харків : Акта, 2003. – 460 с.
15. Ушкалов Л. Українська барокова поезія // Українське бароко. – Т. 1. – С. 265–329.

Лозниця С.А. Україна та Європа: взаємовпливи культур в історичній ретроспективі.

У дослідженні обстоюється ідея приналежності української культури до культури європейської й здійснено спробу показати деякі аспекти впливу європейської культури на українську культуру, а також виявити вплив української культури на формування інших культур, насамперед, російської. У статті, зокрема, йдеться, що європейська культура, яка розуміється як культура, властива культурно-історичним періодам – Античності, Середньовіччю, добі Відродження, Новому та Новітньому часу, починаючи з прийняття християнства князем Володимиром, була досить широко представлена в українській культурі, за винятком тих історичних періодів, коли українська культура зазнавала утисків. Водночас українська культура мала також вплив і на інші культури, зокрема, через діяльність митців, переклад зарубіжних книг, навчання в Україні вихідців з інших країн.

Ключові слова: українська культура, європейська культура, бароко, взаємовплив культур.

Лозниця С.А. Украина и Европа: взаимовлияния культур в исторической ретроспективе.

В исследовании отстаивается идея принадлежности украинской культуры к культуре европейской и осуществлена попытка показать некоторые аспекты влияния европейской культуры на украинскую культуру, а также выявить влияние украинской культуры на формирование других культур, прежде всего – российской. В частности, в статье речь идёт о том, что европейская культура, которая понимается как культура, присущая культурно-историческим периодам – Античности, Средневековью, эпохе Возрождения, Новому и Новейшему времени, начиная с момента принятия христианства князем Владимиром, была достаточно широко представлена в украинской культуре, за исключением исторических периодов, когда украинская культура подвергалась притеснению. Вместе с тем украинская культура имела также влияние и на другие культуры, в частности, через работы деятелей искусств, переводы иностранных книг, обучение в Украине выходцев из других стран.

Ключевые слова: украинская культура, европейская культура, барокко, взаимовлияние культур.

Loznytsya S. Ukraine and Europe: mutual influences of cultures in historical retrospective.

The study advocates the idea that Ukrainian culture belongs to European culture and attempts to show some aspects of the influence of European culture on Ukrainian culture and identify the impact of Ukrainian culture on the formation of other cultures, especially Russian. In particular, the article states that

European culture, meant as a culture of cultural and historical periods – Antiquity, the Middle Ages, the Renaissance era, New and Modern Times, beginning with the adoption of Christianity by Prince Volodymyr was widely represented in Ukrainian culture, except historical periods when Ukrainian culture was oppressed. Also Ukrainian culture had influence on other cultures, in particular via the artist's activities, foreign books translation, natives of other countries studying in Ukraine.

Key words: Ukrainian culture, European culture, Baroque, mutual influence of cultures.